

CONFLICT voor KATHOLIEKEN

IK heb het schrijven aan deze brief die waarlijk te lang wordt, moeten onderbreken voor een gesprek met een kerkelijk hoogwaardigheidsbekleder, die als weinig anderen in de gelegenheid is het Nederlandse katholieke leven in al zijn geledingen van priesters en leken, van rijk en arm, van onontwikkeld en intellectueel, te kennen. Hij zei me, de laatste tijd met verschillende bisschoppen te hebben gesproken en telkens de waarschuwing te hebben herhaald: „Het gaat niet langer zo. Misschien zal deze generatie het nog voor een groot deel slikken, maar de volgende doet dat zeker niet meer. En ze hebben gelijk. Als er geen radicale opruiming wordt gehouden onder afgeleefde gebruiken, zinloze gewoonten en verstikkende formalismen, als de leek niet ten volle wordt erkend en gerespecteerd in wat hem toekomt, dan staat er iets te gebeuren waarbij de Reformatie kinderspel zal lijken. En is wat wij als ongeloof veroordelen, dikwijls niet enkel de woede van hen, die zich keren tegen de hele poppenkast, waaronder bij ons het wezenlijke is begraven?”

DEZE waarschuwing van een rooms-katholieke hoogwaardigheidsbekleder aan andere rooms-katholieke hoogwaardigheidsbekleders vinden wij in een der brieven, die de rooms-katholieke dr. E. Brongersma schreef aan de humanist dr O. Noordenbos (die op zijn beurt telkenmale antwoordde), welke briefwisseling onder de titel „Rooms gevaar of katholiek recht?” door Moussaults Uitgeverij te Amsterdam is gepubliceerd. Zij krijgt een opmerkelijk relief tegen de achtergrond, gevormd door het Zondag 30 Mei gepubliceerde mandement. Dr Brongersma is, blijkens deze briefwisseling, kennelijk een van die rooms-katholieke leken, die ten volle willen worden erkend en gerespecteerd in wat hun toekomt. Een van die velen — en hier citeren wij het herderlijk schrijven — die „verlangen naar een meer persoonlijke houding tegenover en een meer persoonlijke beleving van onze leer en onze rijkdom in Christus”, die,

volgens de Nederlandse rooms-katholieke bisschoppen, „gevaar lopen dat zij de waarde en de noodzaak van onze verbondenheid en eenheid uit het oog verliezen. In wezen is dit” — wij citeren nog steeds het mandement — „een verlangen naar méér geest, waarbij echter tevens de vorm in het oog gehouden moet worden, welke nodig is om die geest niet alleen persoonlijk, maar vooral ook samen te beleven en aan de medemensen mede te delen”.

ZOWEL het mandement als de brieven van Brongersma moeten, menen wij, zien als symptomen van de — en hier is Noordenbos' opponent aan het woord — „enorme spankrachten”, die „in het hedendaagse katholieke leven, in Nederland en elders, zitten” en die „veel groter (zijn) dan een buitenstaander kan bevroeden. Het gaat erop of eronder”.

En Brongersma heeft „het vaste vertrouwen, dat het erop zal gaan”. Het zijn symptomen van de strijd in eigen kring over — en wij kunnen wéér deze auteur aanhalen — „de secularisatie van ons maatschappelijk en wetenschappelijk leven”.

En dan schrijft Brongersma — blz. 124 eerste alinea van boven — en de buitenstaander, die inderdaad betrekkelijk weinig weet over de „enorme spankrachten in het hedendaagse katholieke leven, in Nederland en elders”, wrijft zich, dit lezend, verwonderd de ogen uit — „Je zult uit de vorm van mijn betoog wel hebben gezien, dat ik deze secularisatie, deze terugdringing van de kerk en van de clericale invloeden op gebieden, waar zij naar hun aard incompetent zijn, van harte toejuich en als een noodzakelijke zuivering beschouw”.

DE grote strijdvraag in rooms-katholieke kring zal wel zijn, voor zover wij het als buitenstaander kunnen beoordelen: „Op welke levens-terreinen zijn Kerk en clerus competent?” Zijn zij het op louter geestelijk, sacraal terrein, of mogen zij hun bemoeienissen uitstrekken over alle levens-gebieden? Met andere woorden: hebben

zij het geestelijk recht de rooms-katholieken voor te schrijven in welke politieke partij of welke vakvereniging zij georganiseerd moeten (mogen?) zijn, naar welke radio-uitzending zij moeten (mogen?) luisteren, of zij grote of kleine gezinnen moeten (willen?) vormen? De strijd hierover heeft in katholiek verband kennelijk zulke toegespitste vormen aangenomen, dat het Episcopaat weer naar het scherpste katholiek-geestelijke wapen — het weigeren van sacramenten en onthouden van kerkelijke begrafenissen — heeft moeten grijpen om de eenheid in de rebellerende? gelederen te herstellen.

WIJ hebben enkele keren Brongersma's brieven aan Noordenbos geciteerd. Men zou hieruit de conclusie kunnen trekken, dat de „Brongersma's” uiterst-eenzamen zijn binnen de muren van rooms-katholiek Nederland. Niets is minder waar. De rebellerende? groep — het vraagteken is noodzakelijk, zoals er door buiten-, maar ook binnenstanders nog zoveel vraagtekens zijn te zetten ten aanzien van deze inwendige strijd van clerus tegen emanciperende rooms-katholieke leken — is minder klein en verenigt méér intellect dan men zou vermoeden. Zien wij wel, dan heeft zij zich vooral verzameld om het maandblad „Te elfder ure”, dat verschijnt bij de rooms-katholieke uitgeverij „Het Spectrum” in Utrecht.

Op de binnenzijde van de omslagkapt van dit maanschrift vinden wij o.m. de namen van dr B. M. I. Delfgaauw, pater S. Jelsma M.S.C., mr J. C. M. (zie verder pag. 2)

Op volgende pagina's:

2. „Wolken”;
3. Escher, moderne magiër in zwart en wit;
4. Gratieverzoek voor Satan verworpen;
5. Zomerschool „Socrates”; „Aurora”;
6. Tragedie van Indo-China;
7. „ge-PERS-te berichten.

Conflict voor Katholieken

(Vervolg van pag. 1)

Leyten, prof. dr W. Asselbergs (Anton van Duinkerken), mr J. Derks, prof. dr W. Grossouw, dr K. J. Hahn, L. Hane-kroot, dr C. F. Pauwels O.P., prof. mr W. P. J. Pompe, prof. dr L. J. Rogier, G. Ruygers, prof. mr J. J. M. van der Ven, B. Verhoeven, mej. dr M. A. M. Klompé, Chr. G. Matser, J. M. Wil- lems en vele anderen, die hetzij in de kernredactie, de redactieraad of het be- stuur van de stichting „Te elfder ure” zitten. Ook in dit blad treffen herhaal- delijk de klare uitingen van een katho- lieke geestelijke en maatschappelijke emancipatie, die zeker bepaalde delen der Nederlandse rooms-katholieke clerus onwelgevallig moet zijn. Tegen deze achtergronden moet men het man- dement van 30 Mei beschouwen.

ER zit in de krampachtig-conser- vatieve, ja, -reactionnaire houding van het Nederlandse rooms-ka- tholieke episcopaat een element van louter menselijke tragiek, waarvoor wij, humanisten, zeker een open oog moeten hebben. Vanaf de middeleeuwen — die geheel door de Kerk en haar geestelijke dienaars werden beheerst — heeft het machtsinstituut, dat de rooms-katho- lieke kerk immer ook voor een groot deel was en is — steeds méér zijn greep op mensen en maatschappij verloren. Brongersma trekt de vergelijking met een gezin, waarin vader en moeder aan- vankelijk alles bedisselen voor hun kroost, dat echter — opgroeiend — steeds méér zelfstandig wordt en zich aan de voogdij der ouders ontworstelt. Zo gaat het ook met vele levensverbanden en de rooms-katholieke kerk.

De worsteling ouders-kinderen ver- loopt veelal niet zonder heftige conflic- ten, omdat de ouders dikwijls niet be- reid zijn hun machtspositie in het gezin op te geven, terwijl de kinderen zich niet meer kunnen onderschikken aan het overleefde ouderlijke gezag. Deze ontwikkeling loopt parallel met de ont- voogding van grote groepen rooms- katholieken, die zich letterlijk uit de greep van de moeder-kerk en het vaderlijke (leer-)gezag moeten ontwor- stelen om hun geestelijke volwassenheid te ervaren en te tonen. Het herderlijk schrijven der Nederlandse bisschoppen is kennelijk een der (laatste?) pogingen van het overleefde kerkelijke gezag om z'n greep op zijn geëmancipeerde „kin- deren” te behouden. Het in wezen tra- gische conflict dus tussen mensen en mensen, zij het niet in de kleine, beslo- ten cel van het gezin, maar in de grote levenskring, die rooms-katholieke kerk heet. Het tragische schuilt in de om- standigheid, dat de poging van het Episcopaat om zijn getaand geestelijk

gezag op maatschappelijk terrein te herstellen — historisch gezien — zin- loos is. Zoals de strijd van de rooms- katholieke kerk om het behoud van haar gezag op natuurwetenschappelijk terrein zinloos is gebleken. Kinderen, die volwassen worden, kan men niet persen binnen de gezagsmuren, die de ouders hebben opgericht, tenzij men „Te elfder ure” hun goed recht op zelf- standigheid erkent of..... de kinderen het huis uit lopen om nooit weer binnen te komen.

NIET de afzijdigheid of het iso- lement is ons ideaal, maar wel kracht door eenheid, welke kracht wij dan gaarne met andere posi- tief gerichte strevingen willen verbind- den voor het heil van de gemeenschap. Wij zoeken onze eenheid niet alleen om het kwade te bestrijden, maar voor- al ook om het goede mee op te bouwen, en daarom staan wij gaarne open voor al het goede, dat in het streven van onze medemensen gelegen is. Ja zelfs, hoe hechter onze eenheid is, des te meer mogen en kunnen wij openstaan voor samenwerking”.

Ook in dit citaat uit het mandement spreekt iets van tragiek. Er blijkt ons inziens uit, dat de rooms-katholieke Nederlandse bisschoppen niet beseffen, welk een wellicht nog verder opgedron- gen isolement de rooms-katholieke kerk wacht als het proces, dat hun brief thans in werking heeft gesteld, niet wordt onderbroken. Want als de kerk met haar naar alle zijden vertakte orga- nen als één hecht aaneengesloten machtsinstituut (anders kan dan zeker de buitenstaander haar niet meer zien) de andersdenkenden tegemoet treedt, dan zal vermoedelijk slechts vrees voor

die geestelijke en maatschappelijke macht de handelingen der buitenstaan- der bepalen. En ze op één hoop tegen- over de rooms-katholieke kerk jagen.

Het zou echter ook kunnen zijn, dat vrees voor de geestelijke rijping der ge- lovigen, vrees voor hun geestelijke en maatschappelijke emancipatie, vrees voor verlies aan geestelijke en maat- schappelijke macht de handelingen der Nederlandse bisschoppen bestuurt. Altijd is het isolement — van wie of wat ook — gebleken een symptoom van zwakte te zijn. Zodra men krach t in afzijdigheid moet zoeken, wordt deze bewering wéér bewezen.

VREES zal steeds een slechte raadgeefster zijn, óók voor de Nederlandse rooms-katholieke bisschoppen. Hoe meer zij tot eenheid zullen vermanen — daarmee getuigend, dat het maar zó-zó is met die eenheid — hoe meer zij hun kracht moeten zoe- ken in afzijdigheid, des te eerder zal de door haar bestuurde organisatie tot ont- binding overgaan. Want „misschien zal deze generatie het nog voor een groot deel slikken, maar de volgende doet dat zeker niet meer”, zoals de anonieme kerkelijke hoogwaardigheidsbekleder ons en alle andere Nederlanders via „Rooms gevaar of katholiek recht” ver- klaart.

Of hij gelijk krijgt, tégen de opvat- tingen en vermaningen van zijn mede- kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders in, de tijd zal het leren. De kerk heeft echter zó dikwijls haar bakens moeten verzetten, omdat de oceaan van mense- lijk zoeken en weten haar daartoe dwong, dat voor ons de uitslag van dit historisch proces vrijwel vast staat.

J. v. S.

WOLKEN

*Het schoonste, wat ik weet in de natuur,
dat zijn de wolken, als zij het licht drage' in
hun flanken en zich in de lichtzee wagen,
onbekommerde zeilers zilverpuur.*

*Hun edele vormen, die nooit verstarren,
maar altijd weer in andere verglijden,
hun stoeten, die zich warren en ontwarren,
als menselijk gebeure' in bewogen tijden,*

*zij maken de ziel blij met hun genade.
Hun diepe grotte' en stoute steigeringen,
beelden zuiverder dan alle andre dingen
het rijk der ziel, de moeder van de daden.*

HENRIETTE ROLAND HOLST
(1869—1952)

Uit: „Tussen tijd en eeuwigheid” (Brusse,
Rotterdam).

ESCHER: MODERNE MAGIËR

in
zwart
en
wit
★
door
P.C.J. Reijne

TERWIJL een schilder, wanneer hem dat lust, aan de opwellingen van het ogenblik gehoor kan geven en voortvarend te werk kan gaan, is dit bij de graficus vrijwel uitgesloten. Het moeilijke en tijdrovende handwerk, met name dat van houtsnede, gravure en litho, kan niet verricht worden zonder lange nawerking van de beeldende impuls en eist een weldoordacht plan, geduld en bezonnenheid.

Bij een der merkwaardigste vertegenwoordigers der moderne grafiek, M. C. Escher (geb. 1898) spreken deze eigenschappen wel bijzonder sterk. Tot in het kleinste onderdeel verzorgd, lijkt alles bij hem met het verbluffend gemak van een fabelachtige techniek in elkaar gepast. Doch het zou dwaasheid zijn hem daarom voor een virtuoos en niets meer dan dat te houden, want meer dan een vernuftig spel zijn z'n technische vondsten het middel waarmee hij bepaalde sensaties weet op te roepen.

EEN van Escher's belangrijkste vondsten is de nieuwe verhouding die hij geeft aan het zwart en het wit. Bij een „normale” houtsnede b.v. vul- len zwart en wit elkaar aan, ze grijpen in elkaar en vormen tezamen het beeld, de voorstelling. Op een gegeven ogenblik nu moet Escher zich afgevraagd hebben: „Waarom eigenlijk? Waarom zou één en dezelfde houtsnede niet twee mogelijk-

„Praedestinatie” (litho)

(Cliché: Haagsch Dagblad)

heden bieden, n.l. als zwart dat zich af- tekent tegen een witte achtergrond en als wit dat zich verheft tegen een fond van zwart?” En inderdaad, daar is niets meer voor nodig dan een verschuiving van de aandacht, dezelfde verschuiving trouwens, waarmee we een driehoek met gestippelde lijnen van de drie hoekpunten naar een punt binnen de figuur, afwisselend als een vlakke figuur en als een ruimtelijk lichaam kunnen zien.

DEZE aandachtsverschuiving ging Escher in houtgavure, mezzotint en litho bespelen. Het eenvoudigst kon dit geschieden als in die „Vlakvulling” in mezzotint van 1951, waarin de zwarte figuurtjes van vogels, vissen, vlinders, duivels en mensen zo getekend en met elkaar in verband gebracht zijn, dat het uitgespaarde wit — telkens tussen vier figuurtjes in — volkomen de vorm heeft van insect, reptiel, viervoeter of mens. Maar ook kan men het andersom zien: de gestalten in wit hebben een dusdanige vorm en zijn zo aangebracht, dat tussen hen in precies de donkere silhouetten van andere wezens overblijven. Een prent, die men dus zowel in zwart als in wit kan lezen, die in beide gevallen evenwichtig blijft, maar die, hoe vernuftig en knap ook gevonden, nog geen horizonnen opent.

Dat nu doet de hierbij gereproduceerde

litho „Praedestinatie” wel. Laten we die eens wat nader bekijken. Onderaan in het midden vinden we een zône waar de aandachtsverschuiving direct in werking treedt. De gevlerkte figuurtjes van zwart en die van wit hebben niet alleen nage- noeg dezelfde vorm, ze kunnen ook beide als naar links vliegende vogels of als zich naar rechts bewegende vissen worden op- gevat. Toch overweegt in het zwart het vogelkarakter, in het wit het visachtige.

HOUDEN we onze aandacht nu bij de vissen, dan worden we naar rechts gevoerd, ons oog gaat mee met een strook, die door zijn perspecti- sche versmalling en zijn „omslag” van bin- nen- naar buitenzijde een duidelijk ruim- telijke werking heeft. Maar in die „om- slag” is ook de kleur omgeslagen: de vis- sen zijn nu zwart. Hogerop gaat het zwart (het wit trouwens ook) vervagen, een enkele vorm-in-zwart slechts blijft, die echter des te nadrukkelijker het karakter van een vis aanneemt. Het is of we er in deze opgang getuige van zijn, hoe een tweeslachtig, voor tweeërlei uitleg vatbaar wezen zich ontwikkelt tot de bepaaldheid van het onverwisselbare.

Maar ook aan de andere zijde heeft zich op overeenkomstige wijze uit de vogel- strook een enkele vogel losgemaakt. Of beter: een reeks van vogels, zoals er eigen- lijk ook uit de vissenbaan een rij van vis- sen te voorschijn is gekomen. Deze twee

(Zie verder pag. 4)

Gratieverzoek voor Satan verworpen

EEN ENKELE KEER staat zelfs nu nog onder rooms-katholieken een profeet op die tracht de kerk, vanuit Franciscus' geest, te vernieuwen. Zo de beroemde theoloog prof. dr. Ude uit Graz: vegetariër, asceet, socialist, pacifist. Hem werd door zijn kerk het zwijgen opgelegd in de tijd, dat zijn superieur kardinaal Innitzer uit Wenen zo welsprekende brieven richtte aan „Mein Führer”...

Een verwante natuur is de Italiaanse priester Giovanni Papini. De kerk heeft hem zijn gang laten gaan, zolang hij strijd tegen het mammonisme voerde. Nu heeft hij zich echter ook op dogmatisch gebied gewaagd en zijn boek — over de duivel — kwam meteen op de „lijst der verboden boeken”,

waarop volgens de oude Lichtenburg maar één boek behoort te staan: de Index zelf!

Teruggaande op ideeën van de oude kerkvader Origines tracht Papini te bewijzen, dat er ook voor Satan nog hoop is, als nl. aan het einde der tijden „de wereld in God wordt hernieuwd”. Deze voorstelling leeft nog sterk in Grieks-katholieke kringen, gelijk prof. Grondijs in het „Nw. Utr. Dagblad” van 20 Jan. '54 aantoonde. Maar in „De Volkskrant” zette pater C. F. Pauwels O.P. uiteen, waarom z.i. Satan niet in hoger beroep kan gaan en waarom alle gevallen engelen onherroepelijk verloren zijn. Want „de afvallige engel Lucifer was zo hoog geschapen, dat zijn val onherstelbaar en definitief was”.

DE DUIVEL is géén christelijke „uitvinding”. Zelfs de ontwikkelde poly-theïstische godsdiensten hadden voor alles, wat er geschiedde in de wereld — en wat er niet gebeurde — gespecialiseerde goden en demonen, óók dus voor het kwade. Zo kent de leer van Zarathustra en de godenleer der Perzen een goede god van het licht en een boze vorst der duisternis. De strijd tussen deze twee zou de eigenlijke inhoud der wereld-geschiedenis zijn.

Volgens de christelijke theologie is de duivel een scheepsel Gods. Maar in de geweldige strijd van Lucifer en zijn trawanten tegen God en zijn aanhang speelt de duivel haast de rol van een tegengod. Ja, een enkele keer lijkt hij de eigenlijke wereldheerser: in zijn middeleeuwse glorie-tijd en vooral tijdens de godsdienstoorlogen en de heksenprocessen.

door
H. HERBERS

Pas de Verlichting heeft de ketter- en heksenwaan geestelijk overwonnen. Voltaire gooide geen inktpotten meer naar de duivel-in-eigen-persoon (zoals Luther deed), maar alleen nog naar de priester, die toen de mensen nog met de duivel trachtte bang te maken.

HET IS DE DUIVEL intussen niet voor de wind gegaan. Grote christelijk-godsdienstige groepen hebben het helse vuur laten uitgaan, omdat het niet meer verenigbaar was met een echt-christelijk godsbegrip. Onder ontwikkelde rooms-katholieken hoort men al niet veel meer van hem. Pater Pauwels echter begint zijn opstel over het „geval-Papini” met

in het ene dier keert zich tegen het gelijke leven in het andere.

Maar Escher doet hier bovendien nog wat anders. Doordat ieder dier in deze prent als een fase van een ontwikkeling kan worden opgevat, wordt hier tevens een tijdsverloop gesuggereerd op een wijze die men voor een werk van beeldende kunst niet goed mogelijk zou houden.

EN dat is het tenslotte wat deze duivelskunstenaar doet met het bespe-len van de aandachtsverschuiving: het onmogelijke mogelijk maken, het onvoorstelbare suggereren als voorstelling. Eigenaardig genoeg is er in deze kunst, waarin alles op suggestie uit is, voor suggestieve vaagheid geen plaats. Geen détail of het heeft er een nuchter-zakelijke concreetheid; het is met het meest tastbare en stellig omliggende, dat Escher zijn spel van het oneindig aantal mogelijkheden speelt. En precies zoals de moderne natuurkundige bij de beschrijving van de verschijnselen die optreden in de grensgebieden der materie, werkt het complementaire begrip-pen, precies zo gebruikt Escher het complementaire paar van het zwart en het wit voor zijn verbeeldingen van het onvoorstelbare.

een soort Freudiaanse verspreking: „De Satansfiguur is door de veroordeling van Papini's boek over de Duivel weer voor een ogenblik(!) actueel geworden”.

Welke rol de duivel nu nog bij miljoenen mensen speelt laat zich nauwelijks raden. Nog in mijn studententijd leefde er in Münster (Westfalen) een oude hoogleraar in de theologie, die met de arge-loosheid van de grondige systematicus alle gegevens over de duivel en zijn horigen verwerkte tot een soort Baedeker voor de hel.

Het is voor de meeste protestants-christelijke richtingen véél gemakkelijker de hel- en verdoemenis-voorstellingen los te laten dan het voor de rooms-katholieken is, omdat volgens de protestanten iedere mens een persoonlijke verhouding tot zijn schepper en verlosser heeft. De macht van het rooms-katholicisme echter berust hierop, dat het de sleutels van de eeuwige hemel, maar óók van de even eeuwige hel, in handen houdt. De veroordeling van Papini's boek is dus, vanuit de r.k.-kerk gezien, volkomen terecht. Zij bewijst, dat deze kerk niet bereid is voor een „goedbedoelde sentimentaliteit” een wezenlijke leerstelling aan te tasten.

VOOR DE MEESTE buiten-kerkelijken is deze hele duivels-theologie een verbijsterende onzin, alleen maar psychologisch of psychiatrisch interessant. Maar, zin of onzin, belangrijk is dat het geloof in de duivel springlevend blijkt: het geloof dus, dat er een reëel wezen „rond gaat als een briesende leeuw, zoekend wie hij kan verslinden”. Maar daarmee is voor ons toch het laatste woord niet gesproken. Met de verwerping van het Satans-geloof hebben wij de problemen niet opgelost en de vragen niet beantwoord, waaraan het zijn bestaan te danken heeft.

Wij moeten ons de vraag stellen: „Nu wij de duivel hebben uitgedreven, bestaat hij daarom niet meer? Was hij werkelijk niets anders dan een priesterbedrog, een godsdienstige boeman om kleine kinderen naar bed en ouderen naar de kerk te jagen?”

Escher: Moderne Magiër

(Vervolg van pag. 3)

rijen nu kruisen elkaar, waarbij de vogels nog net de vissen weten te vermijden. Bijzonder suggestief is de beweging in schuin neerwaartse richting gegeven: de vogels, groter wordend, storten achter elkander aan, de vissen groeien uit tot monsters met brede tandenbek, begerige ogen en onheilspellende stekelvinnen. Voor iedere vogel is er zo'n boosaardige roofvis onderweg, die hem grijpen zal, onontkoombaar op dezelfde plaats, waar we dat lot zich aan de voorste vogel zien voltrekken.

HET is of we uit het aanvankelijk ongedifferentieerde leven (dat ook verbeeld is in de gebogen strook boven de botsende dieren) twee groepen van wezens zien ontstaan, in het begin schijnbaar nog gelijk van gedaante, allengs echter meer verschil vertonend, zich ontwikkelend tot rover en buit in een onontkoombare samenhang. Het virtuose spel van zwart en wit is hier een middel geworden om een raadselachtige tegenstrijdigheid tot beelding te brengen: het leven

Het antwoord moet luiden: „Natuurlijk niet!” De volkenkunde en de moderne zielkunde weten wel beter. In een onoverzienbare stroom van symbolen, beelden en mythen heeft de mens getracht zijn ervaring van een gespleten, huivering-wekkende en vijandige wereld uit te drukken. Wij spreken niet meer in mythen en beelden, doch in formules en statistieken. Het is niet voldoende te zeggen, dat Zeus en Donar, en hun hamer en bliksemschicht, niet bestaan: zij zijn vervangen door „electriciteit”, en hun priesters en offeranden door ingenieurs en bliksem-afleiders. Wat echter is gebleven en blijft is het verschijnsel „electriciteit” zelve.

OK HET „KWAAD” blijft, nadat wij de Duivel als verklaring er voor afgeschafte en de oorzaak er van in de mens zelf hebben gelegd. Voor volksofvoeders en politieke leiders is het evenwel van het grootste belang te weten, dat deze „secularisering van de duivel” maar zeer ten dele en vaak slechts schijnbaar is verwerkt. Russische pogroms en uitmoording van miljoenen Joden door de nazi's bewijzen het. Zij vonden hun „rechtvaardiging” in de documenten der z.g. „Wijzen van Zion”, waarin een fantastische wereld-samenzwering van het Jodendom tegen het christelijke-arische deel der mensheid zou zijn beraamd.

McCarthy's „communistiche samenzwering” toont soortgelijke trekken. Ludendorff is door zijn „ontstellende ontdekkingen van het duivelse samenspel van Joden, Vrijmetselaars en Jezuïeten”

„Aurora” boekte in 1953 gunstige resultaten

De levensverzekerings-maatschappij „Aurora” boekte in 1953 weer een bevredigende vooruitgang; ook kon haar krachtige financiële positie nog aanzienlijk worden versterkt. Aan termijnpremiën eigen rekening werd in het afgelopen jaar voor het eerst meer dan één miljoen gulden ontvangen en het verzekerde bedrag benaderde dertig miljoen, welke mijlpaal bij het uitbrengen van dit verslag reeds was gepasseerd.

Als men bedenkt, dat „Aurora” op het tijdstip van de bevrijding geheel ontworicht was tengevolge van het Duitse beheer, en een verzekerd kapitaal bezat van ca. zeven miljoen gulden, dat zij in 1947 de tien miljoen passeerde, in 1950 de vijftien miljoen, in 1951 de twintig miljoen en in 1952 de vijf en twintig miljoen, dan is er reden tot voldoening over de gang van zaken bij deze maatschappij, te meer daar ondanks een belangrijke toeneming van eerste en doorlopende kosten, ook de financiële bedrijfsresultaten zich in stijgende lijn bleven ontwikkelen.

Uit het Fonds voor Sociale Doeleinden stelde „Aurora” in het afgelopen jaar aan de S.I.V.A. (Schoolkind in Vacantietijd Amsterdam) een bedrag beschikbaar voor de plaatsing, gedurende drie weken, van 200 kinderen in een vacatieschool. Bovendien werden 61 kinderen uit gezinnen, aangesloten bij de met de maatschappij samenwerkende Coöperatieve Uitvaartverenigingen, voor de duur van een week uitgezonden.

volslagen waanzinnig geworden. Welnu, alle verschrikkingen die een Rosenberg, een Stalin, een McCarthy of een Ludendorff schildert zijn al in de beruchte „Heksenhamer” beschreven, behalve dan dat de duivel thans Jood, Trotskist, Communist of Jezuïet heet en dat men, wat „moderner”, helse documenten met inkt in plaats van met bloed ondertekent.

WIJ ALLEN hebben ons misschien aan deze surrogaat-mythevorming ook wel eens schuldig gemaakt door aan bepaalde lieden een satanische wijding („charisme”) toe te kennen, terwijl wij drommels goed konden weten, dat een Hitler of Goebbels niet het kwade in vele miljoenen mensen heeft opgeroepen, doch door het kwade in zovele miljoenen kon bestaan.

Maar dit inzicht is moeilijk te verwerken. Als men het kwade aan bepaalde mensen of groepen van mensen bindt, heeft men zich niet alleen bevrijdt van schuldgevoelens, maar men voorkomt daarmee vooral de haast ondragelijke gedachte, dat het „oerkwade” zoals Shakespeare b.v. het heeft uitgebeeld, en het wereldleed, zoals Joh. Seb. Bach het ons doet voelen, wezenlijk tot ons eigen bestaan behoren. Tot dit ons leven, dat immers is gebaseerd op vernietiging van ander leven!

Het is zaak van het moderne humanisme deze oude problemen opnieuw te doordenken. Wellicht zullen zij schijnproblemen blijken te zijn. Maar... in het algemeen is men tegenwoordig in onze kring geneigd over deze benauwende vragen héél wat minder opgewekt te denken dan verwante bewegingen het vóór 1914 deden.

WIJ MOETEN deze vragen opnieuw doordenken. (Dit wil niet zeggen, dat wij er een oplossing voor moeten vinden: wij kunnen de rede geen resultaten opdringen, die zij zelf niet heeft gevonden). Daarna mogen wij, volgens een woord van Goethe, met een gerust gemoed de onoplosbare problemen laten voor wat zij zijn om eerst het voor de hand liggende werk te verrichten.

Hier pas komen wij tot de kern van onze overdenking: ons probleem is helemaal niet theoretisch en speculatief, maar slechts praktisch en handelend te benaderen. Het is buitengewoon typerend dat een radicaal denker als Albert Schweitzer met verontwaardiging alle pogingen van de hand wijst om het probleem van leed en kwaad toch nog op de een of andere wijze logisch en moreel te verklaren en met het godsbegrip te willen verenigen. Er is maar één ding mogelijk: de tragiek van ons bestaan te aanvaarden, ons door een radicaal toegepaste menselijke rede te laten voorlichten, om dan de hoeveelheid leed in de wereld zoveel mogelijk te verminderen. Dat is precies ook Goethe's oplossing, die uiteinde-

Humanistische Stichting „SOCRATES” Zomerschool 1954

Van Zondag 1 Augustus tot Zaterdag 7 Augustus in het gebouw van de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort, Dodeweg 8. Onderwerp:

„Ontmoeting der Levensovertuigingen. Wat ons bindt en scheidt”.

Leiders: Prof. Dr J. Clay en D. d'Angremond.

Sprekers: Dr H. Faber: Vrijzinnig Christendom (2 Aug.); Dr A. L. Constandse: Scepticisme (3 Aug.); Ir L. J. M. Feber: Rooms-Katholicisme (4 Aug.); Prof. Dr J. H. Bavinck: Protestantisme (5 Aug.); Dr J. P. van Praag: Humanisme (6 Aug.).

Aanvang: 1 Augustus 17 uur (waarna broodmaaltijd). Einde: 7 Augustus 14 uur (na de koffiemaaltijd).

De lezingen worden gehouden op Maandag 2 tot Vrijdag 6 Augustus, te 10 uur. Inleiding op Zaterdag 1 Augustus te 20 uur. Samenvatting en nabetrachting op Zaterdag 7 Augustus te 10 uur.

Algemene dagorde (voor Maandag tot Vrijdag): 9 uur ontbijt, 10 uur lezing, 11¼ uur koffiepauze, 11½ uur gedachtenwisseling in kleine groepen, 13 uur broodmaaltijd, 18 uur warme maaltijd, 20 uur algemene gedachtenwisseling.

De middagen zullen zoveel mogelijk vrij gehouden worden voor wandel- of fietstochten in de omgeving, of rust.

Deelnemersprijs: inclusief volledig pensioen: f 42,50 + f 1,— indien men niet zelf voor linnengoed, lakens, sloop en handdoek zorgt. Zonder pensioen f 12,—.

Aanmeldingen: Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Bleyenburgstr. 1, Utrecht.

lijk zijn Faust... afsluitdijken laat bouwen.

BETEKENT DIT toch niet dat wij het in wezen eens zijn met pater Pauwels, en verwerpen wij het optimisme van Papini, die van een uiteindelijke vereniging van alle tegenstellingen droomt, in de harmonie van het Al-Ene, waarvan dan ook „Satan” niet buitengesloten zal zijn? Natuurlijk niet! We kennen niet die wonderlijke aanmatiging van een theologie, die onze menselijke denk- en aanschouwingsvormen absoluut wil stellen. „Ik mag toch blijven hopen?”, moet Papini na de veroordeling van zijn boek hebben gevraagd. „Hoop” is wel niet het goede woord. Maar als ook wij er van overtuigd zijn, dat het Zijn uiteindelijk nog iets anders is dan leed en zinloze causaliteit, dan overtuigt ons niet de bewijsvoering van Papini's boek, maar wel het feit, dat hij het schreef...

Lezingen, die de VARA op Zondag uitzendt

13 Juni: C. H. Schonk, — „Hebben de humanisten de draad naar boven doorgesneden?”

20 Juni: P. J. S. Zwart — „Het Andere”. Alle om 9.45 uur.

TRAGEDIE VAN INDO-CHINA

DE laatste paar maanden prijkt Indo-China bijna iedere dag op de voorpagina's van onze nieuwsbladen. Eerst trok het langdurige beleg van de tot het uiterste versterkte Dien Bien Phoe de aandacht, daarna de conferentie van Genève, waar de onderhandelingen over Korea veel minder de belangstelling trokken dan de Indo-Chinese kwestie en tenslotte het gevaar dat de belangrijke delta van Hanoi liep, om door de troepen van de Vietminh veroverd te worden. En toch geven geen van drie gebeurtenissen gescheiden, of zelfs tezamen gezien, me de aanleiding om over de tragedie van Indo-China te schrijven. De grondslag ligt dieper en wat we hier zien gebeuren is slechts een symptoom, maar dan een uitermate duidelijk symptoom, van het treurspel, dat zich voor onze ogen afspeelt: het steeds weer opnieuw zich demonstrerend wanbegrip van „het blanke Westen” voor de stormachtige ontwikkeling waarin zich de gekleurde rassen in Oost, Zuid en West bevinden.

Het Westerse recept is algemeen gezien immers zo eenvoudig. De „vrije landen” hebben de oorlog tegen de dictatuur van Hitler en Mussolini gewonnen, weliswaar met een ontzaglijke hulp van de Sovjet-Unie — die meestal over 't hoofd wordt gezien de laatste jaren — en van wat we tegenwoordig de Chinese Volksrepubliek noemen — die zelden of nooit gememoreerd wordt — maar nu moet de herwonnen vrijheid verdedigd worden tegen de communistische dictaturen: de Russische en de Chinese, die voor het gemak maar over één kam geschoren worden. Zo is de grondslag van een zwart-wit tekening ontstaan, die nu al jarenlang het onderscheidingsvermogen van hele volkeren vertroebelt, terwijl de pers en radio in het algemeen hun best doet om deze zwart-wit tekening telkens weer in volle scherpte opnieuw te reproduceren.

Teneinde niet in een even grote eenzijdigheid te vervallen moet uitdrukkelijk geconstateerd worden dat een klein aantal invloedrijke persorganen niet of weinig meedoet aan deze vertekening, zoals we straks met enige voorbeelden zullen bewijzen, en dat er zo nu en dan uitingen van zeer invloedrijke personen, als Winston Churchill, naar voren komen, waaruit duidelijk blijkt dat zij zich niet laten spannen voor het karretje van J. Foster Dulles, de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, die zijn voertuig op zijn zachtst gezegd nogal onbesuisd ment en algemeen erkend wordt als de toonaangevende man.

HET verwrongen beeld is in belangrijke mate al ontstaan door verkeerd begrip van de vrijheidsstrijd van de gekleurde rassen in Azië, direct gevolgd door de Afrikanen en groepen Zuid- en Midden-Amerikanen. Overal zag — en ziet — men de hand van Moskou en het wil er maar niet in dat hier een grandioze strijd gaande is van de kleine boer en de vrouw, die in al deze landen het overgrote deel van de bevolking uitmaken, gebukt

gaande onder drieërlei uitbuiting, deze uitbuiting hartgrondig moe zijn en niet langer dulden. Hier is een strijd gaande om de menselijke waardigheid en persoonlijke vrijheid die elke humanist uit 't hart gegrepen moest zijn en hem onverdeeld aan de zijde van deze volken moest stellen. Hier is een strijd gaande tegen de uitbuiting door de vreemde overheersers, tegen eigen feodale maatschappelijke orde — dus tegen adel, landeigenaars en woekeers — en tegen achterlijke arbeidsmethoden, gebrek, ziekte, domheid, die gecombineerd met de andere en velen, persoonlijke vrijheid en menselijke waardigheid tot een aanfluiting maken.

Wie de Russische revolutie van 1917 met de Chinese van 1947 op een lijn stelt vergist zich schromelijk en wie denkt dat de laatste met de steun van het Stalinisme geslaagd is, vergist zich nog erger. De Russische revolutie was er een, die gedragen werd door de fabrieksarbeiders en die de tegenwerking van de boeren op zijn best in welwillende neutraliteit of geringe medewerking wist om te zetten. De Chinese revolutie kwam tegen de zin van Stalin tot stand, 't was een typische boerenrevolutie waarbij de kleine boer en de vrouw verlost werden uit hun eeuwenoude slavenpositie en waarin het stedelijke proletariaat een zeer ondergeschikte rol speelde. Het zijn deze kleine boeren die door hun hardnekkige strijd een deel van de intellectuelen op hun hand wisten te krijgen, het leger van Tsjang Kai Sjek deden overlopen en de Amerikaanse wapenen en gelden, die in de vorm van steun aan Tsjang waren verstrekt, wisten machtig te worden. Zij waren het ook die in de eerste plaats de strijd tegen de Japanse overheersers voerden en deze beletten naar India door te dringen.

DE Chinese revolutie was niet Russisch georiënteerd, maar is door het optreden van de vrije landen, de Ver. Staten van Amerika voorop, steeds meer in Russisch vaarwater gedrongen en zolang Tsjang Kai Sjek door de Ver. Staten gesteund en bewapend wordt — niet tegenstaande het gebrek aan behoorlijke kwaliteiten wat men van Amerikaanse zijde zeer goed weet — blijft het gevaar bestaan dat de Chinese revolutie in steeds sterker mate het karakter van een dictatuur zal gaan vertonen en dat ook daar de bewapening steeds meer opgevoerd zal worden, dat m.a.w. de vrije volken in een kortzichtige activiteit juist datgene bevorderen wat ze ten sterkste willen bestrijden.

Wanneer we Noord-Afrika, Kenya, Zuid-Afrika, Guatamala, Brits Guyana onder de loupe nemen, zouden we tot onze schrik merken dat een soortgelijk proces ook daar gaande is, maar het duidelijkst is het wellicht te demonstreren aan Indo-China, vandaar de titel van dit artikelje. De strijd om Dien Bien Phoe heeft wekenlang zozeer de aandacht getrokken dat de veel belangrijker gevechten in de Tonkin-delta, waarin het grote

aanvoer- en bevoorradingscentrum Hanoi ligt, vrijwel uit het oog is verloren.

In het Franse dagblad „Le Monde” — en in „De Groene” van 17 April — heeft de Franse journalist Robert Guillaumin zeer uitvoerige mededelingen gedaan omtrent de positie van de troepen van de opstandige Vietminh en de Franse Unielegers, d.w.z. van Franse opperofficieren en officieren, het Vreemdelingenlegioen en in de Unielegers opgenomen Vietnamezen. Uit die correspondentie blijkt dat vrijwel de gehele Tonkin-delta doortrokken is van Vietminh-troepen en dat het Vietnamees bestuur slechts de hoeken van de grote driehoek geheel beheerst en vijf of zes verbindingswegen van Hanoi uit.

EN de bevolking van dit gebied? Daar geven de correspondenten van de „Figaro” en „Le Monde” nu juist berichten over die laten zien wat een ontstellende tragedie zich heeft ontwikkeld. Bernard Ullmann in de „Figaro”:

„Iedere Fransman leeft er (in Hanoi) te midden van een bevolking die in haar meerderheid vóór de Vietminh is. Menigmaal hoort men de opvatting uiten, dat als er „vrije” verkiezingen werden gehouden, 90 tot 95 pct der stemmen op Ho-Tsj-minh zouden worden uitgebracht.”

Max Clos in „Le Monde”:

„De uitslag van eventuele verkiezingen lijkt wel vast te staan. Bao Dai heeft altijd geweigerd, zulk een volksraadpleging onder het oog te zien, aangezien hij zich buiten staat acht, de strijd aan te binden met de politieke en technische organisatie van de Vietminh. Het is trouwens waarschijnlijk, dat de meerderheid van de bevolking van Vietminh, vanouds heen en weer geslingerd tussen Ho-Tsj-minh en Bao Dai, zonder aarzelen haar stem aan eerstgenoemde zou geven, zelfs in het geval van een vrije volksraadpleging.”

Robert Guillaumin, eveneens in „Le Monde”:

„Het valt te voorzien, dat de naam Ho-Tsj-minh in heel het Noorden van Vietminh tussen 80 en 90 pct der stemmen op zich zou verenigen. In het midden en zuiden, en vooral in Cochinchina, zouden de stemmen minder ongelijk zijn verdeeld. Maar een flink deel van de anti-Vietminh-stemmen zou — daar kunnen we op rekenen — naar groepen of partijen gaan, welke min of meer openlijk beleden bedoeling zou zijn in een later stadium te onderhandelen over hun aansluiting bij de Vietminh. Wij willen niet beweren, dat er in die richting geen uitweg is naar de vrede. Maar wel behoren wij te zeggen, dat als wij de richting zouden inslaan, men openhartig en meteen moet erkennen, dat zij op korte termijn zou leiden naar de overdracht van heel Indo-China aan het communisme. Verkiezingen, dat wil zeggen: prijsgeven. En daarom zijn wij van oordeel, dat deze oplossing eenvoudig geen enkele kans maakt te Genève.”

HIER zit het grote dilemma voor de Westerse mogendheden (misschien) maar voor ons humanisten zeker! De bewoners van Vietminh zien Ho-Tsj-minh als de strijder voor de onafhankelijkheid van hun land, de Fransen als de imperialistische onderdrukkers en Bao Dai en zijn lieden als collaborateurs, als Musserts, als Quislings.

ge-PERS-te berichten

LEZING over het humanisme. De geestelijk adviseur van de N.R.K.M. afd. Laren, kapelaan B. A. M. v. d. Sleen, heeft in Hotel Blom zijn duidelijke uiteenzetting van het humanisme voortgezet..... Juist omdat de middenstand zoveel „ongewilde” contacten met vele buitenkerkelijken heeft, ligt hier voor hen (?) een grote taak” („Gooische Courant” 31-III).

Wil kapelaan v. d. Sleen nu, dat de r.k.-kruideniers proberen hun buitenkerkelijke klanten „ongewild” tot het Christendom over te halen?

„Volgens de heer De Bruin, hoofdbestuurslid van de Ned. Kath. Bond van Werkmeesters en ander toezichthoudend personeel, zijn er twee soorten humanisme: één dat wijzelf belijden en één dat een „houvast” moet zijn voor de onkerkelijken.” („Nieuwe Tilburgse Crt.” 14-IV).

Volgens ons zijn er twee soorten naastenliefde: één die wijzelf belijden en één die als „voorgevel” moet dienen voor sommigen die zich Christen noemen.

* * *

HUMANITAS, die vooral sinds September 1953 zich bezig houdt met de ouden van dagen en zeker

al een 45 percent heeft bezocht, telt misschien (in Amsterdam) een 150 actief werkende mensen, die een zekere uitbeelding zijn van het schriftwoord: „De kinderen der duisternis zijn dikwijls verstandiger dan de kinderen des lichts.” („Volkskrant” 24-IV).

Laten dan de „kinderen des lichts” niet zo onverdraagzaam zijn tegenover de verstandige „kinderen der duisternis” wanneer het aankomt op ondersteuning van het goede werk!

Dr Van Biemen (in een lezing voor de Remonstrantse Kring te Vlissingen) was er van overtuigd, dat zowel christendom als humanisme een ander middel zullen moeten vinden om de mensen te bereiken. Men wil de mogelijkheden hebben om zijn problemen te bespreken en niet meer overvleugeld worden door de predikant op de preekstoel. („Prov. Zeeuwse Courant” 24-IV).

Inderdaad, men heeft meer aan waarheden die men zelf ontdekt dan aan waarheden die van de preekstoel worden afgekondigd. Overigens hebben de christenen meer last van dat laatste dan de humanisten.

* * *

In „The New Statesman and Nation” en „De Groene” van 22 Mei staat een goed artikel over deze Ho-Tsji-minh onder het hoofd „Een ontgoochelde Gandhi?” Daar-in wordt de lijdensgeschiedenis geschilderd van deze man, die nu reeds ruim veertig jaar werkt voor de onafhankelijkheid van zijn land en van 1911 tot 1944 rondgezworven buiten zijn vaderland. In 1944 kwam hij naar zijn land terug en binnen negen maanden had de Vietminh de macht over de zes noordelijke provincies (Tonkin) stevig in handen; een klein jaar later werd de Democratische Republiek Vietnam uitgeroepen met Ho-Tsji-minh als president. In November 1946 begon de oorlog in Indo-China, met als eerste grote wapenfeit het bombardement van de havenstad Haiphong door de Franse vloot, waarbij de Vietnamese wijk werd vernield en 6000 mensen omkwamen.

De eerste Fransen, die met hem in contact kwamen, zagen hem als „een persoonlijkheid van de eerste rang, wiens schranderheid en scherpzinnigheid ver uitstaken boven het gemiddelde van zijn landgenoten”. Zijn houding was volstrekt niet sectarisch en hij wekte de indruk, dat hij de problemen zonder geweld wilde oplossen. Philippe Devillers, die grondig op de hoogte was van geschiedenis en cultuur van Vietminh, schreef over hem:

„Hij is Marxistisch, grondig Marxistisch, en toch wekt hij niet de indruk, dat hij gelooft in een materialistische dialectiek. Zijn woorden en gedragingen worden gekenmerkt door een

intens humanisme. Heel zijn leven heeft hij gestreden; niettemin is zijn kalmte indrukwekkend. Zou deze broze, ascetische en niet zo heel gezonde man de eerbied koesteren de Gandhi van Indo-China te worden? Het is een feit, dat zij die hem het best kennen, dit geloven. Ongetwijfeld was hij een tegenstander van het geweld.”

ONOPHOUDELIJK heeft Ho-Tsji-minh gepoogd met de Fransen tot een accoord te komen en Vietminh te maken tot een vrije staat, met eigen regering, parlement, leger en financiën, deel uitmakende van de Indo-Chinese Federatie en de Franse Unie. Maar de opeenvolgende regeringen van Frankrijk dachten er eenvoudig niet aan dit verlangen in te willigen. De strijd werd steeds verbitterder en toen in 1949 de communistische overwinning in China een feit werd en even daarna de Ver. Staten Frankrijk in ruime mate gingen steunen werd het volkomen duidelijk dat zo goed als Frankrijk deze steun aanvaardde, de Vietminh ruime hulp van China moest aannemen, wilde hij niet verslagen worden. „Vreselijke dingen gebeurden aan beide zijden en Ho-Tsji-minh zelf ging de Fransen „bandieten” noemen en ging over zijn eigen land spreken als over een deel van het nieuwe democratische blok, dat zich verzet tegen Frans imperialisme en de Amerikaanse interventie”.

Een tragedie speelt zich af in en om Indo-China.

P. SCHUT.

(In het volgend nummer zal prof. dr C. D. J. Brandt nader op het probleem Indo-China ingaan. Red.)

AL te dikwijls zijn humanisten van mening, dat achter die gehele strijd der katholieken 'n machtsstrijd zit” (Dr B. van Bilsen O.F.M. in „Gazet van Limburg” 4-V).

Dr Van Bilsen kan niet ontkennen dat deze mening niet geheel van grond ontbloot is.

„Ik ben er in het geheel niet over eens, dat humanisme toch altijd nog beter is dan nihilisme. Integendeel zelfs. Het lijkt mij uiterst gevaarlijk voor alle Christenen en andere Godgelovigen, zich hier door woorden te laten verlakken. Nietwaar? Humanisme is prachtig, en nihil is nihil.

.....Ik stel het nihilisme van de niet-humanist eigenlijk boven dat van de humanist.” (Toon Verpalen in „Dagblad de Stem” 14-V).

Wij vinden dit een staaltje „zelfverlakkertij”.

ER bevinden zich daar (in de UNESCO) ongetwijfeld zeer velen, die met eerlijke bedoelingen zijn bezield en — hoe tragisch het ook is — er vast van overtuigd zijn, de mensheid een belangrijke dienst te bewijzen door de christelijke invloeden met alle beschikbare middelen te weren.” („De Linie” 8-V).

Het is wel opvallend hoe sommige katholieken zo makkelijk hun eigen ondeugden in anderen projecteren. Zijn zij het niet die hier in Nederland — en elders — er vast van overtuigd zijn de mensheid een belangrijke dienst te bewijzen door de humanistische invloeden met alle beschikbare middelen te weren?

„In de discussie, zowel in woord als in geschrift, gaan de tegenstanders van het humanisme elkaar en de humanisten te lijf met theologische argumenten die op zichzelf belangwekkend zijn. Daarbij wordt veelal — en dat is in deze discussie wellicht het meest verbijsterend — de cardinale fout gemaakt, dat men de mens uit het oog verliest, voor wie het humanisme zegt een boodschap te hebben.” („Provinciaalse Overijsselse en Zwolse Courant” 11-V).

Om wille van deze mens gaan daarom de humanisten, ondanks alle theologische gekrakeel, met hun constructieve werk voort.

MENS EN WERELD

Versijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: H. Bongers. Redactie-secretaris: J. van Straten. Goethelaan 73, Utrecht. Telefoon: 21563. Administratie: Bleyenburgerstraat 1, Utrecht. Telefoon: 10163. Postgiro: 304.960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht. Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1,— p. regel. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,— p. jaar, voor niet-leden f 5,—. Buitenland f 6,—. Losse nummers: f 0.20.

JEUGDLEIDERSOPLEIDING Middeloo/van Brienenoord

te
AMERSFOORT.

Opgeleid wordt tot jeugdleid(st)er voor:

- a. **inrichtingswerk;**
- b. **het jeugdzorgwerk in club- en buurthuizen en het vrije jeugdwerk.**

De opleiding bestaat uit een interne cursus van 1½ jaar en een gesalarieerd praktijkjaar.

Aanvang nieuwe cursus September '54

Toelatingseisen:

Diploma Middelbare School of daarmee gelijkstaande algemene ontwikkeling.

Leeftijd vanaf 20 jaar.

Praktijkervaring met kinderen gewenst.

Aanvraag prospectus en inschrijving:

Koningin Wilhelminalaan 1, Amersfoort.

— **Telefoon K 3490/6392**

LOGEERGELEGENHEID

bij particulieren te Haarlem (grens Aerdenhout) 15 min. v. Zandv. ort, str. w. f 38,— p.p. p.w. Goede ref.

Brieven onder no. M 5 bur. v. d. blad.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr. W. J. Jong en H. Kuysten. Administratieadres: Chr. Bennekerslaan 22 D, Rotterdam (O.). Abonnementsprijs f 3,— per jaar.

HUWELIJK

Jongeman, dertiger gescheiden, met goede positie in Soerabaia, zoekt kennismaking door correspondentie, met huwelijk als doel, met jonge vrouw 25—30 j. Europees verlof niet mogelijk voor 1957. Brieven met foto aan G. Steenbeek c/o N.I.S.H.M. Kotakpos 12, Soerabaia Indonesië.

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel „Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS, Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

Verschenen:

P. Eldering

RELIGIEUZE VERNIEUWING

Kort voor zijn heengaan op 13 Maart j.l. heeft Ds Eldering, lid van het H.V., deze brochure voltooid. Dankzij een lange ervaring weet de schr. de huidige situatie voortreffelijk te kenschetsen; met zijn frisse blik wijst hij wegen naar de zo hoog nodige religieuze vernieuwing. **Een pakkend en actueel geschrift!**

Prijs f 1,—, met gelijktijdige girobetaling te bestellen bij Ds. H. van Lunzen te Odoorn (Dr.), Giro 26655.

*Wat leeft er onder
de jongeren?*

DE LIBERTIJN

maandblad voor jongeren

uitgave: humanistische
jongeren gemeenschap

abonn.: f 1.50 per jaar

Redactie-secretariaat: Willaertstr. 12 III, Amsterdam Zuid I.

Betalingen: Giro 13500 t.n.v. Gem. Girokantoor Amsterdam t.g.v. rek. L 2888 De Libertijn.

Verschenen de tweede druk van:

Humanisme en Religie

een serie opstellen van J. P. van Praag, D. H. Prins, P. Schut, G. H. Streurman, H. Redeker en Kwee Swan Liat.

Ingenaaid f 1.90

Bestellingen op postgiro 304960, t.n.v. Humanistisch Verb., Bleyenburgstraat 1, Utrecht of bij de plaatselijke gemeenschappen.

Rooms gevaar of

Katholiek recht?

door dr. E. Brongersma en dr. O. Noordenbos.

207 pag. Gebonden f 6.90

Verkrijgbaar bij:

Centraal Bureau Humanistisch Verbond,
Bleyenburgstraat 1, Utrecht
Postgiro 304960

ERASMUS

Spel van het Humanisme

door

Prof. Dr. Garnt Stuiveling
In dit toneelstuk heeft Garnt Stuiveling de innerlijke ontwikkeling van deze grote Nederlander uitgebeeld.

154 pag. Prijs geb. f 7,90.

Uitgave van Querido, Amsterdam.
Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau van het Humanistisch Verbond, Bleyenburgstraat 1, Utrecht, Postgiro 304960.

CREMATIE

Het lidmaatschap der Vereniging voor Facultatieve Lijkverbranding geeft recht op toepassing van lage crematie-tarieven. Gezinscontributie f 3.— per jaar. De Vereniging bemiddelt voor gezinsverzekering op speciale voorwaarden.

**Alle gewenste inlichtingen: Hoofdkantoor
Biouwstr. 186, Tel. 554797, 'S-GRAVENHAGE.**